

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.4661906>

Сопільник Л.І.

доктор юридичних наук, доктор технічних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права та процесу,
фінансового і інформаційного права
ЗВО “Львівський університет бізнесу та права”
<http://orcid.org/0000-0001-6581-7255>

Сопільник Р.Л.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри судоустрою, прокуратури та адвокатури
ЗВО “Львівський університет бізнесу та права”
<https://orcid.org/0000-0001-9942-6682>

Заяць Р.Я.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права та процесу,
фінансового і інформаційного права
ЗВО “Львівський університет бізнесу та права”
<http://orcid.org/0000-0002-4726-6362>

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД

JEL Classification: K 19
SECTION “LAW”: Право

Анотація. Метою статті є розкрити і дослідити основні заходи запобігання корупційній злочинності на основі міжнародного досвіду. Зазначено, що одним із найбільш небезпечних проявів корупції є корупційні злочини, які у сукупності утворюють корупційну злочинність. Їх небезпечність проявляється у тому, що вони підривають принцип верховенства закону, послаблюють політичну стабільність і соціальну єдність, ускладнюють економічний розвиток, посягають на основи функціонування державного апарату, що у свою чергу негативно впливає на демократичні принципи та верховенство права і сприяє поширенню корупційних злочинів. Це обумовлює той факт, що кримінальне законодавство переважної більшості країн передбачає відповідальність за корупційні злочини (Кримінальний кодекс Албанії, Кримінальний кодекс Норвегії, Кримінальний кодекс Королівства Швеції, Кримінальний кодекс Франції, Кримінальний кодекс Литовської Республіки, Кримінальний

кодекс України). Тому і віднайдення ефективних шляхів запобігання корупційній злочинності є особливо актуальним, оскільки це сприятиме виробленню універсальних рекомендацій щодо боротьби із корупційними злочинними проявами як на міжнародному рівні, так і на рівні національного законодавства. З'ясовано, що в Україні необхідно виділити основні етапи державної політики в боротьбі з корупцією в державних органах влади, а саме забезпечити: прояв сильної політичної волі; установлення довіри виборців; початок наступу на корупцію в усіх гілках влади; залучення нових кадрів; використання нетрадиційних методів відповідальності корумпованих чиновників; адаптацію міжнародного досвіду до місцевих умов; застосування нових технологій для обмеження безпосереднього контакту громадян із державними органами; активне використання сучасних засобів комунікації. Зроблено висновок про те, що вказані заходи запобігання корупційним злочинам, сприятимуть більш ефективному застосуванню норм міжнародного кримінального права, створить можливість уніфікувати національне кримінальне законодавство у сфері встановлення відповідальності за корупційні злочини, а також відкриє нові перспективи у частині розробки механізмів виявлення детермінант у найбільш корумпованих сферах та вироблення найбільш ефективних заходів запобігання цим злочинним проявам. Говорячи про протидію корупції як про діяльність уповноважених органів, можна виділити три основних види даної діяльності: запобігання корупції, у тому числі щодо виявлення та подальшого усунення причин корупції (профілактика корупції); виявлення, запобігання, припинення, розкриття і розслідування корупційних правопорушень (боротьба з корупцією); мінімізація або ліквідація наслідків корупційних правопорушень. Однак при всій масштабності форм діяльності та формування антикорупційної політики правоохоронних органів державної влади в Україні вони будуть марними без активної підтримки з боку громадянського суспільства.

Ключові слова: корупція, корупційна злочинність, запобігання корупції, протидія корупції, антикорупційні заходи.

Annotation. The purpose of the article is to reveal and study the main measures for preventing corruption crime based on international experience. It is noted that one of the most dangerous manifestations of corruption is corruption crimes, together they form corruption crimes. Their danger is manifested in the fact that they undermine the rule of law, weaken political stability and social cohesion, impede economic development, infringe on the foundations of the functioning of the state apparatus, in turn negatively affect democratic principles and the rule of law and contribute to the spread of corruption crimes. This leads to the fact that the criminal legislation of the

overwhelming majority of countries provides for liability for corruption offenses (the Criminal Code of Albania, the Criminal Code of Norway, the Criminal Code of the Kingdom of Sweden, the Criminal Code of France, the Criminal Code of the Republic of Lithuania, the Criminal Code of Ukraine). Therefore, finding effective ways to prevent corruption crime is especially relevant, since this will contribute to the development of universal recommendations for combating corruption criminal manifestations both at the international level and at the level of national legislation. It has been established that in Ukraine it is necessary to highlight the main stages of state policy in the fight against corruption in state authorities, namely to ensure: the manifestation of strong will; establishing voter confidence; the beginning of an attack on corruption in all branches of government; attracting new personnel; the use of non-traditional methods of accountability for corrupt officials; adaptation of international experience to local conditions; the use of new technologies to limit the direct contact of citizens with government agencies; active use of modern means of communication. It is concluded that these measures to prevent corruption crimes will contribute to a more effective application of international criminal law, will create an opportunity to unify national criminal legislation in the field of establishing responsibility for corruption crimes, and will also open up new prospects in terms of developing mechanisms for identifying determinants in the most corrupt spheres and development of the most effective measures to prevent these criminal manifestations. Speaking about combating corruption as the activity of authorized bodies, three main types of this activity can be distinguished: prevention of corruption, including the identification and subsequent elimination of the causes of corruption (prevention of corruption); identification, prevention, suppression, disclosure and investigation of corruption offenses (fight against corruption); minimization or elimination of the consequences of corruption offenses. However, with all the scale of the forms of activity and the formation of anti-corruption policy of law enforcement bodies of state power in Ukraine, they will be in vain without active support from civil society.

Keywords: corruption, corruption crime, corruption prevention, anti-corruption, anti-corruption measures.

Вступ

Одним із найбільш небезпечних проявів корупції є корупційні злочини, які у сукупності утворюють корупційну злочинність. Їх небезпечність проявляється у тому, що вони підривають принцип верховенства закону, послаблюють політичну стабільність і соціальну єдність, ускладнюють економічний розвиток, посягають на основи функціонування державного апарату, що у свою чергу негативно впливає на демократичні принципи та

верховенство права і сприяє поширенню корупційних злочинів [1]. Це обумовлює той факт, що кримінальне законодавство переважної більшості країн передбачає відповідальність за корупційні злочини (Кримінальний кодекс Албанії, Кримінальний кодекс Норвегії, Кримінальний кодекс Королівства Швеції, Кримінальний кодекс Франції, Кримінальний кодекс Литовської Республіки, Кримінальний кодекс України). Тому і віднайдення ефективних шляхів запобігання корупційній злочинності є особливо актуальним, оскільки це сприятиме виробленню універсальних рекомендацій щодо боротьби із корупційними злочинними проявами як на міжнародному рівні, так і на рівні національного законодавства [1–5].

Питанням протидії (заходам) корупції (корупційній злочинності) в Україні присвячена значна кількість наукових праць. Дослідженням певних проблем поширення та протидії корупції в Україні займалися такі фахівці, як Я. М. Кашуба, Н. В. Кимлик, А. В. Ландіна, М. І. Мельник, Є. В. Невмержицький, К. М. Опак, О. Я. Прохоренко, Т. Б. Процюк, О. П. Савчук, Р. М. Скриньковський, В. Є. Скулиш, Н. А. Чабан та інші [1–17]. Проте, багато питань по даній темі є не вирішеними, зокрема – питання, які стосуються заходів запобігання корупційній злочинності на основі міжнародного досвіду.

Мета статті

Метою статті є розкрити і дослідити основні заходи запобігання корупційній злочинності на основі міжнародного досвіду.

Результати дослідження

Показники корупції та корупційної злочинності зокрема є динамічним явищем [5]: з кожним роком змінюються не лише кількісні, але і якісні показники, які характеризують дану сферу вчинення злочинів, оскільки корупція не лише швидко розповсюджуватися у сприятливих для неї умовах, але і пристосовуватися до якісних змін у суспільстві (соціально-економічних, політичних, культурних), що тягне за собою виникнення нових правопорушень, у тому числі і злочинних, корупційного характеру. Крім того, корупційна злочинність здатна не лише пристосовуватися до змін у суспільстві, але і пристосовувати суспільство до своїх потреб. Це обумовлює той факт, що національне законодавство не завжди здатне своєчасно виробити ефективні заходи запобігання новим корупційним злочинам [5].

Корупційні злочини мають тенденцію до розвитку разом із розвитком переважної більшості сфер життєдіяльності суспільства, є сфери державного регулювання, які визнаються найбільш корумпованими (сфери, пов'язані із фінансами, оборотом капіталу: сфера розподілу бюджетних коштів, банківська сфера, сфера державної власності, вивіз капіталу за межі країни) [5] (А. В. Ландіна).

Для боротьби з кожним видом корупції потрібен системний підхід, необхідно враховувати взаємозв'язок між видами корупції. Корупцію неможливо побороти в окремій сфері, тільки боротьба з усіма її проявами може змінити ситуацію на краще. Водночас варто зазначити, що у ряді країн світу в особливих випадках застосовується практика конфіскації майна без обвинувального вироку (в Італії, Нідерландах, США, Великобританії, Філіппінах, Австралії, Канаді, Колумбії). У деяких державах застосовувався особливий порядок судочинства за корупційні злочини, скоєні вищими посадовими особами (Замбія, Нігерія). Важливо наголосити, що успішні розслідування корупційних злочинів на вищому рівні зазвичай проводилися після зміни влади в країні, а також під іноземною юрисдикцією, що забезпечувало незалежність та об'єктивність судочинства. Окрім того, боротьба з “великою корупцією” має не тільки бути системною і спрямованою проти окремих представників вищої бюрократії, але й стосуватися третіх осіб, які брали участь у схемах незаконного збагачення, в тому числі представників комерційних структур. І останнє: метою розслідування випадків корупції у державній службі має бути не тільки покарання учасників злочину, але й розшук і повернення державі незаконно привласнених активів [18].

Для вироблення якомога більш ефективних засобів запобігання корупції потрібно враховувати детермінанти корупційних злочинів, серед яких потрібно виділити: особливості історичного розвитку країни [2], протягом якого вироблялося та вкорінювалося ставлення до корупції як явища – не стільки позитивне, скільки терпиме, що певним чином сприяло розвитку цього явища; відсутність політичної волі у суспільстві, що обумовлює неможливість неупередженого застосування антикорупційних законів; високий рівень бюрократії у сфері державного регулювання; низька зарплата державних службовців; низька ймовірність виявлення і покарання тих, хто вчинює корупційні злочини; низький розвиток культури в усіх сферах суспільного життя та моральності у суспільстві. Все це виховує терпимість до корупції у суспільстві. Також у якості детермінантів можна зазначити урядовий фаворитизм, який сприяє отримання неправомірної вигоди чи незаконному збагаченню осіб, до яких прихильно ставляться особи, що стоять вище за службовим рангом; закритість державної фінансової інформації, що сприяє вчиненню корупційних злочинів у фінансовій сфері; посилення охорони таємниці у кримінальних справах, особливо у справах міжнародного характеру (наприклад, терористичних нападів 11 вересня 2001 року у США). Всі вказані детермінанти можуть бути наявні всі разом або якась їх частина у залежності від особливостей державного ладу, соціально-економічного, політичного, культурного, історичного розвитку тієї чи іншої країни. Виявлення таких детермінант на національному рівні, наприклад, можливо за допомогою певних кількісних і якісних показників корупційної злочинності, а також шляхом дослідження особливостей особистостей, що вчинюють корупційні злочини.

Враховуючи вказані детермінанти, найбільш ефективними будуть наступні засоби: реалізація державою політики залучення до боротьби із корупційними злочинами інститутів громадського самоврядування та населення, формування та встановлення контролю над корупцією; реалізація принципу відкритості та прозорості у діяльності органів державного та міського регулювання; контроль над діяльністю службових осіб, працівників економічного та фінансового секторів державного управління. Але головними серед заходів запобігання корупційним злочинам повинні стати ті, що спрямовані на зміну свідомості осіб, які терпимо ставляться до корупції, формування політичної, економічної, правової, соціальної культури громадян. У цьому випадку вказані заходи запобігання будуть універсальними і ефективними у застосуванні на всіх рівнях [5] (А. В. Ландіна).

Одним із найбільш ефективних засобів боротьби із корупцією у сфері державного управління є встановлення режиму меритократії (“влади достойних”), що надасть перевагу у боротьбі із корупційній злочинності у державному секторі управління [3]: це дасть змогу контролювати сфери, в яких найбільш розповсюджені корупційні злочини, а також допоможе змінити суспільну свідомість у частині нетерпимості до корупційних проявів в усіх сферах життєдіяльності. Також пропонується застосовувати методи, які дозволять оминати ряд державних органів, що схильні до вчинення корупційних злочинів, під час здійснення правосуддя, а саме впровадити не процедурне (у обхід деяких інстанцій) звернення до суду [2]. Ще одним заходом запобігання корупції є спрямування зусиль на зміну морально-культурних переконань щодо сприйняття корупційних злочинів (та інших видів правопорушень), що допоможе зламати сталі стереотипи з приводу необхідності вчинення корупційних злочинів при здійсненні певних видів діяльності. Важливим заходом є залучення громадських організацій та інших неурядових об’єднань громадян до запобігання вчиненню корупційних злочинів у повсякденному житті. Пропонується з метою запобігання корупційній злочинності на національному рівні обмежити права муніципалітету, оскільки закритість і послаблення контролю його діяльності є фактором, що сприяє зловживанню владою і порушенню прав людини [4]. Важливими заходами запобігання та боротьби із корупційною злочинністю визнаються послідовна демократизація всіх сфер суспільного життя; публічність влади, прозорість прийняття державних та адміністративних рішень; розроблення ефективних механізмів щодо контролю діяльності органів державної влади для формування громадянського суспільства; контроль за фінансовою діяльністю державних службовців [5].

Зважаючи на вищезазначене, в Україні, виходячи із міжнародного досвіду, необхідно виділити основні етапи державної політики в боротьбі з корупцією в державних органах влади, а саме забезпечити [19]: 1) прояв сильної політичної волі; 2) установлення довіри виборців; 3) початок наступу на корупцію в усіх

гілках влади; 4) залучення нових кадрів; 5) використання нетрадиційних методів відповідальності корумпованих чиновників; 6) адаптацію міжнародного досвіду до місцевих умов; 7) застосування нових технологій для обмеження безпосереднього контакту громадян із державними органами; 8) активне використання сучасних засобів комунікації [19].

Висновки

За результатами дослідження літературних джерел [1–19] доцільно зазначити, що вказані заходи запобігання корупційним злочинам, представлених у статті, сприятимуть більш ефективному застосуванню норм міжнародного кримінального права, створить можливість уніфікувати національне кримінальне законодавство у сфері встановлення відповідальності за корупційні злочини, а також відкриє нові перспективи у частині розробки механізмів виявлення детермінант у найбільш корумпованих сферах та вироблення найбільш ефективних заходів запобігання цим злочинним проявам. Говорячи про протидію корупції як про діяльність уповноважених органів, можна виділити три основних види даної діяльності: 1) запобігання корупції, у тому числі щодо виявлення та подальшого усунення причин корупції (профілактика корупції); 2) виявлення, запобігання, припинення, розкриття і розслідування корупційних правопорушень (боротьба з корупцією); 3) мінімізація або ліквідація наслідків корупційних правопорушень. Однак при всій масштабності форм діяльності та формування антикорупційної політики правоохоронних органів державної влади в Україні вони будуть марними без активної підтримки з боку громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. *Martin G. Secrecy's corrupting influence on democratic principles and the rule of law // International Journal for Crime, Justice and Social Democracy. 2017. № 6(4). Pp. 100–115. DOI: 10.5204/ijcjsd.v6i4.429.*
2. *Shashkova A.V. Russian Specifics in Combating Corruption // Kutafin University Law Review. 2015. Volume 2. Issue 1 (3). Pp. 52–67. URL: http://www.kulawr.ru/netcat_files/521/703/1.2015_Kutafin_University_Law_Review_4_52_0.pdf.*
3. *Charron N., Dahlström C., Lapuente V. Measuring Meritocracy in the Public Sector in Europe: A New National and Sub-national Indicator // European Journal on Criminal Policy and Research. 2016. № 22(3). Pp. 499–523. DOI: 10.1007/s10610-016-9307-0.*
4. *Ageev V. N., Khuzina E. A. Restriction of rights and freedoms of municipal employees as means for fight against corruption // Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues. 2016. Volume 19, Special Issue. Pp. 13–19. URL: <https://www.abacademies.org/articles/jlerivol19si2016.pdf>.*

5. Ландіна А. В. Заходи запобігання корупційній злочинності: міжнародний досвід // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. / редкол.: В. В. Чернеї, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 164–166.

6. Кашуба Я. М. Корупція та відповідальність за корупційні діяння: навч. посібник. Л.: ПАІС, 2007. 110 с.

7. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії): монографія. К.: Юридична думка, 2004. 400 с.

8. Невмержицький Є. В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія. К.: КНТ, 2008. 364 с.

9. Прохоренко О. Я. Корупція по-українськи (сутність, стан, проблеми): монографія. К.: Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, 2005. 166 с.

10. Савчук О. П., Бабич В. Л., Бабич В. А. Корупція: багатоаспектність явища: навч. посібник. Ірпінь: НУ ДПС України, 2009. 68 с.

11. Чабан Н. А. Протидія корупції в судовій системі // Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 груд. 2018 р.): у 2 ч. / редкол.: В. В. Чернеї, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. Ч. 2. С. 443–445.

12. Опак К. М. До питання протидії корупції в судовій системі України // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 3 (спец. вип.). С. 137–143.

13. Візник Ю. Я., Скриньковський Р. М., Процюк Т. Б. Діагностика бізнес-середовища підприємства і роль неурядових організацій щодо запобігання та протидії корупції у сфері оподаткування // Бізнес Інформ. 2016. № 1. С. 235–240.

14. Скулиш В. Є. Норми про корупційні злочини як необхідна складова Особливої частини Кримінального кодексу України // Науковий вісник Чернівецького університету. Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2013. Вип. 660. С. 106–110. URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/660/18.pdf>.

15. Мельник М. І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.

16. Кимлик Н. В. Поняття та ознаки злочинних корупційних діянь // Науковий вісник Національного університету ДПС України. № 3(58). 2012. С. 218–225.

17. Protsiuk T. B., Skrynkovsky R. M. Public figure as a key sector of corruption risks and risks of corruption income laundering // The institutionalisation of public relations in the fight against corruption: the experience of countries of Eastern and Western legal traditions (universal theoretical framework for relevant anti-corruption law of Ukraine): Collective monograph. Volume 2. Tallinn, Estonia: Izdevniecība “Baltija Publishing”, 2019. (448 p.). pp. 210–232. doi:

<http://doi.org/10.5281/zenodo.3462725>.

18. Суббот А., Дем'янчук Ю. Засоби протидії та запобігання корупції в умовах реформування законодавства. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 113–117.

19. Дем'янчук Ю. В. Сучасні адміністративно-правові засоби запобігання та протидії корупції у системі державної служби України // Право та інновації. 2016. № 4. С. 92–97.